

Szalai Julia:

Ugy érezte, a filmesnek mindent szabad

/Megjegyzések Vitézy László: "Ugy érezte, szabadon él"
című filmjéről/

Vitézy László filmjének szakértő-dramaturgja, Hankiss Ágnes "A bizalom anatómiája" című könyvében az idealista magatartás kapcsán a következőket írja: "...értékracionálisnak nevezhető minden olyan megoldásmód, amelynek az a lényege, hogy az ember a normáival való egység, illetve az énazonosság megőrzése érdekében lemond azokról a célokról és sikerlehetőségekről, amelyeket csupán énidegen viselkedéssel, önnön normáit megtagadva érhetne el. ... viszont a nehézség az, hogy az idealista életvezetésnek, szerepnek ott igazán nagy a becsülete, ahol a környezet nem ad rá lehetőséget; ahol pedig az egyén számára nyitva áll az ilyen irányú szerepképzés lehetősége, ott rendszerint csekély az értéke. ... Komoly költsége, veszélye viszont társadalmi vonatkozásban ennek a megoldásmódnak az, hogy mivel ... az értékracionális életvezetés szükségszerű mozzanata a kivonulás, éppen azok az emberek rekednek kívül a társas történések és konfliktusok eleven játéktéréről, akiknek a legerősebb a normatív érzékenysége."

A film értelmezéséhez leginkább úgy kerülünk közel, ha e sorokat a szerzőpár közös dilemmájaként, a filmet pedig a dilemma feloldására tett válaszkísérletként fogjuk fel. Felejtsük el /de/ csak egy pillanatra - hiszen a témaválasztás a válaszkísérlet fontos mozzanata/, hogy az à propos a kábitó-

szerezés ma is félig-meddig tabu-számba menő problémája. Az alkotók számára azonban a lényeg szemlátomást nem az, hogy hiteltelset vagy hiteltelent mondanak-e erről a súlyos kérdéstről. "Félreérti" filmjüket, aki ezt kérné számon.

A lényeg maga a dilemma, amely így szól: Szeretnénk fontos kérdésekben hallatni a szavunkat és szeretnénk igazat mondani. Csakhogy a fontos kérdések "meredekek", az igazság pedig módfelett problematikus kategória, hiszen "...a társas megismerés rendszerében nincsenek olyan alapismeretek, amelyekre, más ismeretek ellenőrzése során, mint biztos kiindulópontokra támaszkodhatnánk." /Henkiss Ágnes már idézett könyve szerint./ Ki tudhatja tehát, mi az igazság? Ráadásul az igazmondás -látuk- a perifériára sodor. Ha pedig nem, akkor csekély a sikerértéke. Nézzünk szembe önmagunkkal: szíve szerint ki akarna marginalizálódni? Vagy netántán askéta módon megvetné a sikert?!

Csakhogy a képlet mégsem egyszerű. Az alkotók jól tudják, hogy az elismerést osztogató környező világ megosztott. Kiknek a tapsán méretik tehát a siker? A válaszuk: mindenkién! Ezért:

Szeretnénk, ha a tisztességes emberek /ama megrögzött "idealisták"/ nem fordulnának el tőlünk. Rátrak vagyunk - témaválasztásunk önmagáért beszél. Mi mások vagyunk, mint akik csak előítéleteket szítanak. Hiszem megmutatjuk főhőseink sorsának ellentmondásait, beszélünk gyászukról és láttatjuk egymás iránti szolidaritásukat is. De nem vagyunk elfogultak. Ha kell, nem riadunk vissza attól, hogy rejtett kamera-végre kapjuk őket agresszív lejmolásuk vagy fasisztoid megnyilvánulásaik kö-

zepette. Nem illethet tehát rossz szó bennünket a hatalom oldaláról sem, hogy talán csak nem szimpatizálunk az eféle "bűnözőkkel"?!

Mégsem vagyunk azonban mi a hatalom talpnyalói és egyszerű kiszolgálói! Ki vádolhatna bennünket ilyesmivel, amikor keményen lerántjuk a leplet a Belügy felelősségéről a téma agyonhallgatásában; a bürokráciáról, amely milliárdokat herdál el, s közben nincs pénz az egyházi kezdeményezések szerény támogatására sem; a szakértőkről, akik "üzletet" csinálnak a kérdésből, stb., stb. S mindennek tetejébe /tapsoljatok, ellenzékiek/ attól sem riadunk vissza, hogy a magyar film történetében először, filmvásznon szerepeltessük a SZETA egyik vezetőjét! Ha kell, e bátor tettünket ellensúlyozzuk viszont azzal, hogy -tetszik, nem tetszik- mikrofont tartunk a közszereplésből nem kérő, kétségbeesetten tiltakozó "bűnös" anya zárt ajtó mögötti kiabálása elé. Vagy azzal, hogy -személyiségi jogait megvásárolva- pszichiáter szakértőnkéről "cikizve" elmondjuk, hány nyugati utja volt /még Argentínában is járt!, ó, mely visszaélés/, hogy a kábítószeres betegek kezelésének másutt bevált módszerei felől tájékozódjunk! Igaz, elhallgatjuk, hogy ugyanaz a pszichiáter egy évtizeden át -az orvosi karrier játékszabályaival keveset törődve- csöves menedékhelyet tartott fenn a klinikán, ahol dolgozott, és ezzel sok-sok tinédzser életét mentette meg, amikor az ilyesmi aligha számított "jó befektetésnek". Mehet aztán pereskedni az egyoldalú és rosszhiszemű bemutatásért, ha akar!

Az "igazságnak" -láthatjuk- nincsenek erkölcsi mércéi. Nincsenek koherens értékek és nincs értékválasztás, nincs morál, nincs válogatás tisztességes és tisztességtelen eszközök között - így aztán relativvá lesz az is, mi a súlyos és mi a súlytalan.

Első pillantásra azt hinné az ember: az alkotók egyszerűen nem döntöttek el, miről és milyen nézőpontból kívánnának filmet csinálni. De ha jobban belegondolunk, nem felületességről vagy netén a téma át nem gondolásáról, hanem igazság-relativizálásuk koherens végigviteléről van itt szó.

Azt mondom: kábítószerek. Mi jut eszedbe? A nyilvánosság problémája? Prezentáljuk tehát. Bemutatjuk, hogyan dönt a Belügy arról, mi, mikor tabu, és mi mikor publikus ebben az ügyben. De rögtön hozzátesszük, hogy az iskolaigazgatók /miért pont ők?/ is asszisztáltak, mert amikor már kötelező bizalmas körlevél intézkedett a szükséges lépések megtételéről, rendre elmulasztották azt pedagógus-beosztottaikkal ismertetni. /Hogy miért - nem firtatjuk. A fontos az üzenet: a felelősség relativ./ Vagy talán az jutna eszedbe -kedves érdeklődő-, kik is a drogosok? Hogyan függ össze társadalmi helyzet, gyerekkori indulás és kábítószerezés? Van-e kiút e gettósodó szubkultura világából? Prezentáljuk ezt is. Bemutatjuk a "ricséseket" és rituáléikat, a babos kendőt, a tetoválások értelmezését, betyárszolidaritásukat, és azt is, miért talál főhősünk igazságot a Beatrice dalaiban. Sőt, sorsából is felvillantunk embereket, társakat, eseményeket, állami gondozást, gondatlanságból eredő súlyos

negrokkánást, rendőri "vegzálást", kórházat, testvér-interjú és baráti kört. S mikor már annyira megnyílt nekünk hősrünk, hogy beszél olyasmiről is, amit szemlátomást csak annak tár föl, aki-
vel szemben bizalma van - mi "utánaeredünk" kameránkkal, és tudta nélkül filmezzük durva stílusát, zsarolásait. Hozzájárulása nélkül utánamegyünk magánéletének. A bizalom nem kötelez. Itt minden relatív.

Relatív így azután az is, ahogyan sok más kérdéstről értesülünk. Tudtad-e, közvélemény, hogy nálunk tizenévesek éheznek és fáznak; össze-vissza szabdalják magukat, hogy "ciki" helyzetekben a rendőri őrszoba helyett kórházba kerüljenek; tudtad-e, hogy ^{úgyanakkor} ~~hiszen~~ a hitleri nemzetiszocializmus ideológiai morzsáiban keresik a kapaszkodót ebben az érték-bomlott világban; tudtad-e, hogy mindezenközben mily nagy a társadalmi tehetetlenség; hogy a két fő egyházban rendes emberek szeretetszolgálatot szerveznek, ám hittérítéssel vádolják őket; akad viszont tisztességes világi intézetigazgató is, aki szíven viseli az ügyet, miközben akad felelőtlen bürokrata; van tisztességes pszichiáter, akinek meggyötört arcán és mondatain átüt a szakmája határai feletti kétségbeesés, és van olyan, akinek előbbre való saját helyzete tisztázása, mint egy emberélet megmentése; van felelős értelmiségi és van bulista -- egyszóval, a bajok e honban számosak, az emberek, a helyzetek pedig sokfélék.

Igy azután valóban minden relatív. Relatívva lesz hatalom és kiszolgáltatottság: a film legfőbb üzenete szerint mindez csak nézőpont kérdése. S így áll elő a helyzet rafinált apológiája.

- 6 -

Mert, hogy baj van, abban mindenki egyetért - a filmnek tapsoló miniszterelnöktől a Ricse Nagy Feróján át magukig a drogosokig. Ha pedig "csak" baj van, akkor nincs felelős, ha nincs felelős, nincs egymástól mit számon kérni, ha nincs mit és nincs kitől számon kérni, akkor mindent szabad.

Szabad például filmet csinálni a nyilvánosság általános követelésének hullámlovasaként. Minden ajtó megnyílik előttünk /amelyik nem, az elé mikrofont tartunk/, de ez bennünket nem kötelez. Nincs erkölcsi hitvallás, legfeljebb Hyde Park Corner magyar módra: háborgás és "cikizés". Tőlünk aztán minden maradhat a régiben. Mi megmutattuk. Parttalanul és pártatlanul.